

JAN SKÁCEL ČESKONĚMECKÝMA OČIMA

Roman Kopřiva, *Internationalismus der Dichter. Einblicke in Reiner Kunzes und Jan Skáčels literarische Wechselbeziehungen. Mit einigen Bezügen zur Weltliteratur.* Dresden, Thelem 2014

RADEK MALÝ

Brněnský germanista Roman Kopřiva pro svou disertační práci, která vyšla v knižní (upravené) podobě v německém nakladatelství Thelem, zvolil téma více než příhodné. Srovnává dílo moravského básníka Jana Skácela, který svůj život spojil právě s Brnem, s tvorbou německého básníka Reiner Kunze. Tento autor nezastírá skutečnost, že právě Skácel (vedle českých poetistů) mu otevřel cestu k jeho vlastní výrazové formě v poezii. Kopřivův záměr je pak sevřen, jak o tom ostatně vypovídá téměř barokní název, spojitostmi se světovou literaturou.

Téma není na první pohled nijak zvlášť objevné, neboť o vztahu Kunze-Skácel se všeobecně ví a bylo o něm i leccos publikováno. Avšak systematickost, preciznost i inovativnost, kterou Roman Kopřiva nabízí, poukazuje jednoznačně na to, že autor má co říci – a je dobře, že tak učinil.

Málokterý jiný básník německého jazyka načerpal z české poezie tolik jako Reiner Kunze, pro jehož tvorbu je příznačné, že v ní k české literatuře a české kultuře přistupuje nepředpojatě a s nezvyklou otevřeností. Známý je výrok Milana Kundery, který Kunze považuje za „nejslovanštějšího z Němců, které zná“. A nejedná se jen o vliv inspirační: kromě vlastní tvorby Reiner Kunze rovněž překládá moderní českou literaturu. Na svém kontě má překlady z děl několika desítek českých autorů, mezi nimiž nechybějí ani Milan Kundera, Jaroslav Seifert nebo Vladimír Holan. Žánrově převažuje především lyrika, v menší míře jsou to překlady básní v próze či dramatu. Často se jedná o některé z básnických kolegů, kteří Kunzovi opláceli stejnou službou – tak tomu bylo například u Milana Kundery, Ludvíka Kundery a právě Jana Skácela.

Lyriku – a dokonce i drobnou publicistiku – Jana Skácela překládá Reiner Kunze už přes čtyřicet let. Vedle časopiseckých překladů a překladů v antologiích (*Der wind mit namen Jaromír*, 1961; *Die Tür*, 1964), popřípadě několika básní ve vlastních knihách vydal Kunze dva samostatné výběry ze Skácelovy poezie *Fährgeld für Charon* (1967, naposled 1996) a *Wundklee* (1982). Po vlně intenzivního překladatelského zájmu v 60. letech se Kunzova vlastní lyrika do českého prostředí vrátila vlastně až v česko-německém zrcadlovém vydání autorského výboru *Jako věci z hlíny/Wie die Dinge aus Ton* z roku 1997. V něm však už s několika výjimkami Skácelovy překlady nenajdeme. Nadto není od věci připomenout, že Reiner Kunze považuje své překlady za integrální část vlastního básnického díla a zařazuje je na program vlastních čtení.

Roman Kopřiva věnuje pozornost zejména formálnímu aspektu překladatelského vztahu Kunze a Skácela, aniž by přitom rezignoval na jeho

komplexnost. Správně si všímá, že Kunzeho zajímá celkový poetický obraz, nikoli pouze jeho dílčí složky. Poetickému obrazu obětovává Kunze podle okolnosti zvukovou stránku díla, tj. především rým. Neplatí to ovšem o překladech Skácelových čtyřverší, kde Kunze jako překladatel pracuje s principem kompenzace. V překladu balady „Modrý pták“ dokonce nahrazuje gramatický rým rýmem plným. Přesto se, jak Kopřiva opakovaně dokazuje, Kunzemu nepodařilo – snad ani nemohlo – vystihnout vždy plasticitu Skácelovy rafinované práce s rýmem.

Jednu z nejzajímavějších kapitol Kopřivovy knihy představuje pojednání o Kunzeho překládání Skácelových botanických názvů. Nejde zdaleka jen o nejznámější příklad kongeniálního překladu Skácelova „bojínku“ jako „wundklee“, ale o celý komplex rostlinného názvosloví, které Kunze přetváří a dává mu novou podobu v německém jazyce. Stejně poutavý je výklad o Kunzeho překladu Skácelových zdrobnělin, které se němčině přirozeně vzpírají. Kunze předvádí celý arzenál postupů, jak se s tímto problémem vyrovnat, aby výsledek byl možná ne vždy totožný, ale vždy působivý. Zde se může zdát, že Kopřiva Kunzeho metodě až příliš straní – ale jinde přesvědčivě dokládá, že se nejedná o překlad v běžném slova smyslu, ale spíše o tvůrčí přetváření, v jehož autorském gestu se protnutí dvou poetik mění v nový tvar. V Kopřivově výkladu však nenajdeme jen místa adorující: například si všímá toho, že Kunze téměř nepřekládá – ač z pochopitelných důvodů – Skácelovy dialektismy.

Dále je věnována pozornost styčným bodům poetik obou básníků. Vysledovány jsou shodné leitmotivy ptáka, růže a řeky; později figura ryby jako šifry lidské existence. Mezitextové vazby jsou prozkoumány do detailů – vyjmenovány a analyzovány jsou Kunzeho básně s českými reáliemi, záliba obou básníků v paradoxních figurách i poetické principy a postupy obecnější – a vždy znovu poznáváme, nakolik jsou obě poetiky srostlé, příbuzné, ale nikoli odvozené. V rámci spojitosti české a německé kultury lze za vrchol knihy považovat autorovo zamyšlení nad spojitostí Skácelovy poetiky s poezií R. M. Rilka: zde se skutečně čtenáři dostává souvislosti s literaturou světovou. Rilke je zde čten jakoby českýma, tedy Skácelovýmá očima – a právě tento Rilke rezonuje potom sekundárně v textech Kunzeho.

Knihy Romana Kopřivy se místy čte lehce jako esej, místy jí probleskuje styl ryze odborný, ale ve své většině setrvává na území vymezeném těmito dvěma póly. Je to nejen autorská ctnost, ale i téměř nezbytnost při pojednání tématu tak citlivého, jako je příbuznost poetik dvou básníků: aby výklad nesklouznul k mechanickému výčtu paralel a analogií, literárně-teoretických pojmů a úvah. Kopřiva pracuje s konkrétním materiálem účelně a důvtipně. Jeho knihu můžeme tedy zároveň vnímat jako svého druhu antologii textů, kterými se Skácel a Kunze protínají. V oblasti poznávání česko-německých literárních vztahů se jedná o počín, který do budoucna nebude možno pominout – a je jen přínosem, že byl pevně vystaven z materiálu tak křehkého, jakým jsou básně obou analyzovaných autorů.